

vermelidir. Satıcı müşteriye ödeme kolaylığı tanınmalıdır. Alıcı borcunu güzellikle ödemelidir. Taraflardan biri cayarsa diğeri bunu kabul etmelidir. Yoksul borçluya mühlet verilmelidir. Gazzâlî *İhyâ'*nın "Tâcirin Dinini Esirgemesi" başlıklı konusuna girerken şu uyarılarda bulunur: Tâcir dünyada geçimiyle uğraşırken âhiretini unutmamalıdır; aksi halde ömrünü boşa harcamış, ticaretinin sonu hüsrarla bitmiş olur. Akıllı insan kendine karşı merhametli davranır; kendine merhamet eden kimse asıl sermayesini kurtarır. İnsanın asıl sermayesi dini, asıl ticareti de dinî hayattaki kazancıdır. Daha sonra Gazzâlî tâcirin ticaret hayatında dinini esirgeyebilmesi için riayet etmesi gereken şartları şöyle sıralar: Ticarî hayata iyi niyetle ve sağlam bir inançla başlamak; sadece kazanmayı düşünmeyip yaptığı işin bir farz-ı kifâye ve insanlığa hizmet olduğunu bilmek; dünya pazarına dalıp âhiret pazarı olan camileri unutmamak; bir yandan ticaretle meşgul olurken diğer yandan Allah'ı zikir ve tesbih etmekten geri durmamak; ticarete aşırı kazanç hirsına kapılmamak; sadece haramlardan değil şüpheli işlemlerden de sakınmak, fıkıhtaki fetvalarla yetinmeyip vicdanının fetvasını almak; her türlü ticarî muameleden hesaba çekileceğini bilip bunun için hazırlıklı olmak (ayrıca bk. KESB).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, I, 181; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "by'a", "tcr", "kyl", "vzn" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "kyl", "vzn" md.leri; *Müsned*, II, 50; III, 19, 425, 428, 444; IV, 118, 141, 352; V, 176; Aristoteles, *Éthique à Nicomaque* (trc. J. Tricot), Paris 1994, s. 236-245 (1132^b-1133^b); Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Kesb* (nşr. Abdülfettâh Ebû Guddê), Halep 1417/1997, s. 71-106; Taberî, *Câmi'u'l-beğân*, Beyrut 1412/1992, X, 410; XI, 89, 338-339; İbn Miskeveyh, *Tehzîbü'l-ahlâk* (nşr. İbnü'l-Hatîb), Beyrut 1398/1977, s. 110-112; Mâverdi, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* (nşr. M. Ebü'l-Hayr es-Seyyid – Muhammed eş-Şerkâvî), Beyrut 1425/2004, s. 203-207; Râgib el-İsfahânî, *ez-Zer'â ilâ mekârimi's-şer'â* (nşr. Ebü'l-Yezîd el-Acemî), Kahire 1405/1985, s. 374-416; Gazzâlî, *İhyâ'*, II, 60-87; IV, 91-92; İbnü'l-Arabî, *el-Fütühât*, VI, 292-293; VII, 364-365; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsirî* (nşr. Müctebâ Mînovî – Ali Rıza Haydarî), Tahran 1369 hş., s. 134-136, 195, 210-215; Devvânî, *Ahlâk-ı Celâlî*, Lektnev 1334, s. 195; Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alâî*, Bulak 1248, I, 77-78; II, 7-8; Zebîdî, *İthâfü's-sâde*, V, 416; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, Beyrut 1412/1991, I, 512; IV, 399, 580; Ca'fer b. Ali ed-Dımaşkî, *Kitâbü'l-İşâre ilâ mehâsini't-ticâre*, Kahire 1318, s. 45-47; Yûsuf İsmâîl en-Nebhânî, *Delîlü't-tüccâr ilâ ahlâkı'l-ahyâr*, Limasol 1408/1987; Coşkun Can Aktan, "Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk", *İş Ahlakı Dergisi*, I/1, İstanbul 2008, s. 100.

MUSTAFA ÇAĞRIÇ

TIETZE, Andreas

(1914-2003)

Avusturyalı Türkolog,
Türk dili ve halk edebiyatı âlimi,
sözlükçü.

26 Nisan 1914'te Viyana'da doğdu. Yahudi kökenli bir aileye mensuptur. Babası Hans Tietze, Avusturya Eğitim Bakanlığı Müzeler ve Anıtlar Dairesi'nde yüksek rütbeli bir bürokrat olarak çalışırken aynı zamanda Viyana Üniversitesi'nde kadrosuz profesör sıfatıyla ders veriyordu. Annesi Erica Conrat, Rönesans ve barok sanatı araştırmacısıydı. Lise yıllarında Latince, eski ve modern Yunanca, İngilizce, Fransızca ve Rusça öğrenen Tietze, Viyana'da Piaristengymnasium'da okurken bir sınıf atlayarak 1932'de mezun oldu. 1932-1937 yılları arasında Viyana Üniversitesi'nde tarih (özellikle Doğu ve Güneydoğu Avrupa tarihi) ve yabancı diller okudu. Viyana Doğu Dilleri Okulu'nda Türkçe, Arapça ve Farsça öğrendi. 1935'te ilk Türkiye gezisinden sonra 1936 ve 1937'de birkaç arkadaşıyla birlikte maceralı bir Anadolu seyahati yaptı. 1937'de İtalya ekonomisi tarihiyle ilgili doktoraasını tamamladıktan sonra Osmanlı tarihiyle alakalı çalışmalar yapmak için yirmi yıl kalacağı İstanbul'a yerleşti. Tietze, İstanbul Üniversitesi'nde Almanca ve İngilizce dersleri vererek hayatını kazanırken (1938-1952, 1953-1958) Robert Anhegger, Hellmut Ritter, Abdülhak Adnan Adıvar, Vedat Günyol gibi ilim adamları. Türk yazar ve aydınlarıyla akademik iş birliği yaptı. 1940 yılından itibaren yerli ve yabancı dergilerde modern Türk ve Osmanlı edebiyatları ile Türkçe öğretimi ve dil bilimi hakkında makale ve kitaplar yayımlamaya başladı. Avusturya ve Alman edebiyatından Türkçe'ye çeviriler yaptı; Türkçe'nin leksikoloji ve etimolojisiyle ilgili önemli makaleler yazdı. 1952-1953 akademik yılında Illinois Üniversitesi'nde misafir öğre-

tim üyesi sıfatıyla bulundu. 1952'de Süheyla Uyar'la evlenerek dört çocuk sahibi olan Tietze, İstanbul yıllarında değerli bir Türkoloji kütüphanesine sahip oldu.

1958'de Gustave Edmund von Grunbaum'ın daveti üzerine California Üniversitesi (UCLA) Yakınoğu Dilleri Bölümü'nde Türkçe ve Farsça doçentliğine getirildikten sonra 1960'ta Türkçe profesörü olarak tayin edildi. Engin bilgisinin yanında üstün öğretmenlik yeteneğiyle ileri seviyede Türkçe için eğitim materyalleri geliştirdi. California Üniversitesi'nde görev yaparken Heath W. Lowry, Donald Quataert, Ralph Jaeckel, Talat Tekin ve Gönül Alpay'a (Tekin) hocalık yaptı. 1950'li yıllarda çalışmaya başladığı XIV. yüzyıla ait *el-Ferec ba'de's-şidde* adlı eserin metnini yayıma hazırladı, ancak yayınevinin bir hatası yüzünden kitap imha edildi. Bunun üzerine Tietze eserin yayımından vazgeçti (eserin transkripsiyonlu metni ve tıpkı basımı, Tietze'nin ölümünden sonra 1960 tarihli önemli giriş bölümü de eklenerek György Hazai tarafından yayımlanmıştır, aş.bk.).

Tietze, 1971-1972 akademik yılında Türkoloji Kürsüsü'nde misafir profesör sıfatıyla bulunduğu Viyana Üniversitesi'nin Türkoloji ve İslâm Bilimleri Kürsüsü'ne 1973 Martında kadrosuyla birlikte geçti. 1984'teki emekliliğine kadar leksikoloji ve etimolojiyle halk edebiyatı (özellikle Karagöz, bilmece) çalışmalarına devam ederken tamamladığı kitap ve makalelerini yayımladı. Çok sevdiği Gelibolulu Mustafa Âlî'nin dili üzerine çalışmalar yaptı. 1973'ten itibaren *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'in (WZKM) editörlüğünü üstlendi ve 1975'te György Hazai ile beraber ilk uluslararası Türkoloji bibliyografyası olan *Turkologischer Anzeiger*'i (TAnz.) çıkarmaya başladı. Emekliliğinden sonra Viyana Üniversitesi'nde seminer vermeye devam etti. Yeni bir araştırma konusunu Doğu Türkistan (Sincan), Anadolu abdalları ve dilleri oluşturdu. Yaşı ilerlediğinden ders vermeyi bırakıp kendini tamamen Türkçe'nin tarihî ve etimolojik sözlüğüne verdi. Ancak altı cilt ve bir indeks cildi olarak yedi cilt halinde planlanan eserin birinci cildini yayımladıktan sonra 22 Aralık 2003'te Viyana'da öldü, 7 Ocak 2004'te aynı şehirdeki Neustift Mezarlığı'nda toprağa verildi. Tietze'nin kütüphanesi, 1990'lı yıllarda Lefkoşe'deki Kıbrıs Üniversitesi'nde kurulan Türkçe ve Orta Doğu Bölümü tarafından satın alındı. Kitapların bir kısmı Lefkoşe'ye gönderildi, bir kısmı henüz Viyana'daki Avusturya Bilim-

Andreas
Tietze

TİETZE, Andreas

ler Akademisi'nde bulunmaktadır. Tietze'nin adına yayımlanmış armağan kitapları şunlardır: *Festschrift Andreas Tietze zum 70. Geburtstag: gewidmet von seinen Freunden und Schülern / WZKM* (LXXVI, 1986); *Humanist and Scholar: Essays in Honor of Andreas Tietze* (İstanbul-Washington 1993); *Armağan: Festschrift für Andreas Tietze* (Praha 1994).

Eserleri. Tietze, Türkçe'nin biçim ve anlam bilimiyle tarihsel gelişimi, etimoloji, metin neşri, halk edebiyatı ve biyografi gibi alanlarında birçok eser ve 100'e yakın makale yayımlamıştır. Başlıca eserleri şunlardır: **1. Türkisches Lesebuch für Ausländer: Ecnabiler İçin Türkçe Okuma Kitabı** (İstanbul 1943, S. G. Lisie ile birlikte). Tietze'nin R. Anhegger ve W. Ruben ile beraber 1943-1946 yılları arasında yayımladığı on altı kitaplık "İstanbul Schriften-İstanbul Yazıları" serisinin ilk kitabıdır. **2. Malte Laurids Brigge'nin Notları** (İstanbul 1948, Rainer Marie Rilke'den çeviri, Behçet Necatigil ile birlikte). **3. Venedik'te Ölüm** (İstanbul 1952, Thomas Mann'dan çeviri, Behçet Necatigil ile birlikte). **4. The Lingua Franca in the Levant: Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin** (Urbana 1958, W. Henry ve R. Kahane ile birlikte). Türk denizcilik dilinin Yunan ve İtalyan kökenleri bakımından önemli olan eser birçok çalışmaya kaynaklık yapmıştır. **5. Turkish Literary Reader** (Bloomington 1963, 1968). **6. The Koman Riddles and Turkic Folklore** (Berkeley 1966). Eserde çağdaş Türk bilmeceleriyle *Codex Cumanicus*'taki bilmeceler karşılaştırılmıştır. **7. Advanced Turkish Reader: Texts from the Social Sciences and Related Fields** (Bloomington 1973). **8. Bilmeceler: A Corpus of Turkish Riddles** (Berkeley-Los Angeles-London 1973, İlhan Başgöz ile birlikte; Türkçe'si: *Türk Bilmeceleri*, I-II, Ankara 1993; *Türk Halkının Bilmeceleri*, Ankara 1999). **9. Muṣṭafā Ālī's Description of Cairo of 1599** (Wien 1975). **10. The Turkish Shadow Theatre and the Puppet Collection of the L. A. Mayer Memorial Foundation** (Berlin 1977). **11. Muṣṭafā Ālī's Counsel for Sultans of 1581** (I-II, Wien 1979-1982). **12. Eremya Chelebi Kōmürjian's Armeno-Turkish Poem "The Jewish Bride"** (Wiesbaden 1981, Avedis K. Sanjian ile birlikte). **XVII. yüzyıl müelliflerinden Eremya Çelebi Kōmürçyan'ın manzum bir aşk hikâyesidir. 13. Akabi Hikayesi: İlk Türkçe Roman (1851)** (İstanbul 1991). Vartan Paşa'nın kaleme aldığı, Or-

todoks ve Katolik Ermenileri arasındaki ihtilâfları yansıtan bir aşk hikâyesidir. **14. Die Abdal (Äynu) in Xinjiang** (Wien 1994, W. O. Ladstätter ile birlikte). Doğu Türkistan'da küçük bir grup olan Eynu ya da Uygur abdallarının yalnızca erkekleri tarafından kullanılan bir dilin köken araştırmasıdır. **15. Ottoman Melodies, Hebrew Hymns: A 16th Century Cross-Cultural Adventure** (Budapest 1995, J. Yahalom ile birlikte). Eserde, XVI. yüzyıl İstanbul'unda yahudi bestekâr-şairlerinin İbrânîce tasavvufî ilâhileri klasik Türk müziği makamlarına uyarlamaları anlatılmaktadır. **16. Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch: Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü** (der. Mehmet Ölmez, İstanbul 1999). **1955-1967 yılları arasında yazdığı beş makalenin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. 17. Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügatı** (A-E, I, İstanbul-Wien 2002; II, F-J Wien 2009). Tamamlanması beklenen bu eseriyle Tietze Türkçe'nin sözlükçülük tarihinde özel bir yer edinmiştir. **18. Ferec ba'de eş-şidde (ein frühosmanisches Geschichtenbuch): Freund nach Leid** (I-II, Berlin 2006, G. Hazai ile birlikte).

Başlıca Makaleleri. "Die Geschichte vom Kerkermeister-Kapitan: ein türkischer Seerauberroman aus dem 17. Jahrhundert" (AO, XIX [1942], s. 152-403); "Azîz Efendi's Muhayyelât" (Oriens, I [1948], s. 248-329); "Die formalen Veränderungen an neuen europäischen Lehnwörtern im Türkischen" (Oriens, V [1952], s. 230-268); "The Use of Spoken Russian in Azerbaijani Literature" (Slavic Review, XXII [Seattle 1963], s. 727-733); "Ein slavisches Lehnwort in den frühosmanischen Chroniken" (WZKM, LXV-LXVI [1973-1974], s. 219-222; "Mustafâ Ālî of Gallipoli's Prose Style", Ar.Ott., V [1973], s. 297-319); "Zum Argot der anatolischen Abdal (Gruppe Teber)" (AOH, XXXVI/1-3 [1982], s. 521-532); "Die fremde Elemente im Osmanisch-Türkisch" (Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft, ed. G. Hazai, Budapest 1990, s. 104-118); "Der Einfluß der Türkischen auf andere Sprachen" (Handbuch der türkischen, s. 119-145). Tietze, iki yeni Redhouse sözlüğünün (Yeni Redhouse Lügati: İngilizce-Türkçe, İstanbul 1950; Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük, İstanbul 1968, 1974) yayım projesinin fikir babası olmuş ve hazırlama ekibi arasında yer almıştır. Ayrıca Hellmut Ritter'in 1924-1953 yıllarında Almanca tercümesi ve notlarla beraber yayımladığı üç

büyük ciltlik Karagöz edisyonunun III. cildi (Karagöz: türkische Schattenspiele, Wiesbaden 1953) onun katkılarıyla gerçekleştirilmiştir (eser ve makalelerinin tam bir listesi için bk. Anetshofer, XXX/1 [2005], s. 334-344).

BİBLİYOGRAFYA :

E. J. Zürcher, "Two Young Ottomanists Discover Kemalist Turkey: The Travel Diaries of Robert Anhegger and Andreas Tietze", JTS, XXVI/2 (2002), s. 359-369; M. Köhbach, "In Memoriam Andreas Tietze (1914-2003)", WZKM, XCIV (2004), s. IX-XXIII; S. Feroqi, "In Memoriam Andreas Tietze (1914-2003)", Turcica, XXXVI, Paris 2004, s. 5-11; Mehmet Ölmez, "Türkçenin Yorulmaz Araştırmacı Andreas Tietze'nin Ardından", Toplumsal Tarih, XX/122, İstanbul 2004, s. 50-53; Sevim Yılmaz Önder, "Andreas Tietze'nin Biyografisi Üzerine Bir Deneme", a.e., XX/122 (2004), s. 54-55; Hasan Eren, "Yitirdiklerimiz: Andreas Tietze (1914-2003)", TDL, LXXXVII/626 (2004), s. 169-174; G. Hazai, "Abschied von Andreas Tietze", Ar.Ott., XXII (2004), s. 9-22; L. Johanson, "Andreas Tietze", a.e., XXII (2004), s. 55-60; Helga Anetshofer, "Long Live Ottoman Studies, Andreas Tietze'yi (1914-2003) Hatırlarken: Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003)", JTS, XXX/1 (2005), s. 315-350; R. Jaekel, "Andreas Tietze: Remembered by a Former Student", <http://www.isop.ucla.edu/cnes/people/article.asp?parentid=12112>.

HELGA ANETSHOFER

TİFÂŞİ

(التيفاشي)

Ebü'l-Abbâs (Ebü'l-Fazl)
Şihâbüddin (Sabâhüddin / Şerefüddin)
Ahmed b. Yûsuf b. Ahmed
el-Kaysî el-Kafsî et-Tifâşî
(ö. 651/1253)

**Tunuslu kadı, bâhnâme yazarı,
kıymetli taş uzmanı.**

580'de (1184) Tunus'un Kafa şehrinde doğdu; birçok âlim ve edibin yetiştiği ailesi Cezayir'in doğusunda bulunan Tifâş kökenlidir. Çocukluk yıllarını babasının kadılık yaptığı Kafa'da geçirdi ve ilk eğitimi burada aldı. Tunus Zeytûne Camii'nde edebiyat ve riyâzî ilimler okudu. Kahire ve Dimâşk'ta Abdüllatif el-Bağdâdî ve Ebü'l-Yümn el-Kindî gibi hocaların yanında tıp, felsefe, tabiat bilimleri ve Arap dili ağırlıklı bir öğrenim gördü; memleketine döndüğünde Kafa kadılığına tayin edildi. Bir süre sonra kadılıktan azledilmesi üzerine vatanından ayrılarak Doğu İslâm ülkelerinde bir yere yerleşmek niyetiyle hazırlık yaptığı sırada eşi vefat etti; mülkünü satıp üç çocuğuyla birlikte İskenderiye'ye giderken çıkan şiddetli kasırgada çocuklarını kaybetti. İskenderiye'ye ulaştığında başından geçenleri öğrenen Mısır Eyyûbü